

6. ÜNİTE: DEMOKRASİNİN SERÜVENİ

KONU 1: DEVLETLER VE YÖNETİM BİÇİMLERİ

KAVRAMLAR

Anayasa: Bir devletin yönetim biçimini belirten, yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren temel yasa, kanunuesasi.

Bağımsızlık: Bir kişi, toplumsal küme ya da toplumun ekonomik, siyasal, ekinsel vb. bakımlardan başka kişi, küme ya da toplumların güdüm ve yönetimi altında bulunmaması durumu.

Cumhuriyet: Millet, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimi

Demokrasi: Halkın egemenliği temeline dayanan siyasal sistem, el erki, demokratlık

Devlet: Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık

Din: Tanrı'ya, doğüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum,

Egemenlik: 1. Egemen olma durumu. 2. Millet, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimi

Kamuoyu: Bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi, halkoyu, amme efkârı, efkârıumumiye

Katılım: Katılma işi, iştirak.

Laiklik: Devlet ile din işlerinin ayrılığı, devletin, din ve vicdan özgürlüğünün gerçekleşmesi bakımından yansız olması, laisizm

Milli egemenlik: Milli egemenlik; bir milletin kendi kaderine hakim olarak, kendi geleceğini tayin etme gücünü elinde bulundurması demektir. Yani bir milletin kendi kendini idare etmesi, kendine hükümet edecek heyeti seçmesi anlamına gelmektedir.

Özgürlük: Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu, hürriyet

Saltanat: Bir ülkede hükümdarın, padişahın, sultanın egemen olması

Savaş: Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk

Seçim: Kanunlar, yönetmelikler uyarınca bir veya daha çok aday arasından belli birini veya birkaçını seçme, intihap

Sivil toplum kuruluşu: resmi kurumlar dışında ve bunlardan bağımsız olarak çalışan, [politik](#), [sosyal](#), [kültürel](#), [hukuki](#) ve [cevresel](#) amaçları doğrultusunda [lobi](#) çalışmaları, ikna ve eylemlerle çalışan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle alan, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar ve/veya üyelik ödemeleri ile sağlayan kuruluşlardır

Siyasi güç: Bir devletin milli hedeflerine erişmek, erişilenleri koruyup geliştirmek ve milli menfaat sağlamak amacıyla kullandığı siyasi kuvvetlerin toplam verimidir.

Vatandaş: Yurttaş

Yargı: Yasalara göre mahkemece bir olay veya olgunun doğuşuna etken sebeplerin de göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi sonucu verilen karar, kaza

Yasa: Devletin yasama organları tarafından konulan ve uyulması gereken kurallar bütünü, kanun

Yasama: Yasa koyma, yasa yapma, teşri

Yönetim: Yönetme işi, çekip çevirme, idare

Yürütme: Merkezî yönetim ve yerinden yönetim kuruluşlarının hepsi.

HÂKİMİYETİN KAYNAĞINA GÖRE YÖNETİM BİÇİMLERİ

MONARŞİ

** Tek kişinin egemenliğine dayanılarak yönetilen devlettir

** Tüm yetkilerin ve güçlerin **tek kişide** toplanmasıdır.

** Seçim dışı yöntemler kullanılır.

** Yetki, genellikle miras yoluyla (babadan oğla-saltanat) geçer. Bu kişi kral, prens, padişah, çar olabilir. Bu kişinin emirleri tartışılmaksızın kabul edilir.

** Yasama, yürütme ve yargı yetkileri bu kişinin elindedir. Kimseye hesap vermez.

** Yüzyıllar boyunca en yaygın yönetim şekli olarak kullanılmıştır.

****Geçmişte monarşi ile yönetilen ülkeler:** Roma İmparatorluğu, Rusya, İngiltere Osmanlı Devleti, Fransa.

** **Günümüzde ise** Suudi Arabistan, Fas, Birleşik Arap Emirlikleri, Ürdün, İngiltere, İspanya, Hollanda, Japonya monarşik devletlerdir.

A. Mutlak Monarşi

--Tek kişi hâkimiyeti esastır

--Yetkileri sınırsızdır ülkeyi istediği gibi yönetir

B. Meşrutî Monarşi

--Tek kişinin yetkileri Anayasa ile sınırlanmıştır

--Yetkilerini milletin temsilcilerinin oluşturduğu meclis ile birlikte Anayasa çerçevesinde kullanır

Örnek: Suudi Arabistan, Ürdün, Katar, Bahreyn

OLİGARŞİ

** Hâkimiyet bir gruba, zümreye, bir sınıfa veya küçük bir azınlığa aittir. Yönetime katılma hakkı sadece bu gruba aittir.

** Devleti idare edenler bu grup tarafından tayin edilir ve bu gruba karşı sorumludur.

**genellikle yönetimdeki grup, askeri, siyasi ve maddi bakımdan ülkenin ileri gelen kişilerinden oluşur.

** Asiller meclisi vardır. Bu meclis krala yaptırım uygulayabilir.

**Meclisin kararlarına uymayan kral görevden alınabilir. Kral yetkilerini bu meclisten alır

****Geçmişte oligarşi(aristokrasi) ile yönetilen ülkeler:** Eskiçağ'da Roma, Yunanistan

****Günümüzde** Cezayir, Irak ve Suriye gibi ülkeler oligarşik devletlerdir

TEOKRASİ

** Din kurallarına göre kurulup idare edilen devlettir

** Dini düşünceye göre hâkimiyet tanrıya aittir.

** Tanrının üstün gücünün simgesi olan ilahi kurallar insanlara uygulanır.

** Yapılan bütün işler tanrı adınadır. O yüzden yöneticilerin yaptıkları halk tarafından tartışılmaz, eleştirilemez ve değiştirilemez.

** Yöneticilerin seçiminde halkın ve demokratik kuralların etkisi bulunmaz.

** **Geçmişte teokrasi ile yönetilen ülkeler;** Osmanlı Devleti, Emeviler, Abbasiler.

** **Günümüzde** İran, Vatikan, İsrail teokratik devletlere örnek olarak gösterilebilir.

CUMHURİYET

** Millet egemenliğine dayanan, milletin egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için kullandığı bir yönetim sistemidir.

** İnsanların eşitliğe, seçme ve seçilme hakkına sahip olduğu yönetim biçimidir.

** Yönetim ve güç halkın kendisinin seçtiği kişilere aittir.

** Cumhuriyet yönetimi demokrasinin en iyi uygulandığı yönetim şeklidir.

** Kişilerin vazgeçilmez hak ve hürriyetleri vardır.

** Yasaların üstünlüğü vardır. Buna herkes uymak zorundadır. Herkes yasalar önünde eşittir.

** Halk memnun olmadığı yöneticileri seçimle değiştirebilir.

** Cumhuriyet yönetiminin uygulandığı ülkemizde yasama yetkisi TBMM tarafından, yürütme yetkisi CB, BB VE BAKANLAR KURULU tarafından ve yargı yetkisi BAĞIMSIZ MAHKEMELER TARAFINDAN kullanılır.

** **Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Fransa, Kanada** demokratik devletlerdir.

UYARI: DEMOKRASİ İLKELERİNİN EN İYİ UYGULANDIĞI YÖNETİM ŞEKLİ CUMHURİYETTİR.

DEKOKRASİ

→ Fertlerin ilişkilerinde bir düzen oluşturan uymaları gereken kuralları koyan ve uygulayan fertlerin ihtiyaçlarını karşılayan ve onları tehlikelerden koruyan otoriteye **devlet** denir.

→ Toplumların yönetilmesinde geçmişten günümüze kadar birçok yönetim biçimi ortaya çıkmıştır. Ancak bunların içinde insana en çok değer veren demokrasidir.

→ Demokrasi halkın kendi kendini yönetmesi esasına dayanan bir sistemdir.

Demokrasinin temel ilkeleri

❖ **Milli egemenlik** Demokraside egemenlik millete aittir. Millet bu hakkını temsilcileri (milletvekilleri) aracılığıyla kullanır. Yönetenler, gücünü millettten alır. Hiçbir kimse, zorla iş başına gelemaz. Bu esas, anayasamızda şöyle belirtilmiştir: "**Egemenlik kayıtsız şartsız millettendir.**"

❖ **Özgürlük ve Eşitlik** Demokraside, hürriyet ve eşitlik esastır.

Hürriyet, başkalarına zarar vermeden her şeyi yapabilmektir. Bütün insanlar hürdür. Herkes, serbestçe düşünür ve düşüncelerini açıklayabilir.

Eşitlik, hiçbir ayırım olmaksızın herkesin kanun önünde aynı haklara sahip olmasıdır. Hiç kimseye din, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşüncesinden dolayı farklı işlem yapılamaz.

❖ **Çoğulculuk** ilkesi ise halkın çoğunluğunun istediğinin olmasıdır. Ancak çoğunluğu sağlayan parti diğer insanları ezmez ya da baskı uygulamaz. İsteyen vatandaşlar kendi düşüncesine uygun bir partiye üye olabilir. Böylece yönetimde birden fazla görüş temsil edilir. Çoğulculukta hoşgörü ve farklı görüşlere saygı gereklidir.

❖ **İnsan haklarına saygı** Çünkü demokraside İnsan haklarına saygı ön pladadır.

❖ **Katılımcılık** Katılım ise insanların demokratik faaliyetlere katılması anlamına gelir.

❖ **Hukukun üstünlüğü** Demokrasilerde bütün işlerin kanun ve kurallar çerçevesinde hukuka uygun olarak yapılmasıdır. Hukukun üstünde bir güç yoktur. Bütün kurallar, yasaklar, hak ve özgürlükler yazılı yasalarla düzenlenmiştir.

❖ **Siyasi partiler** Demokratik yönetimlerde, ülke sorunlarının çözüm yolları üzerinde aynı düşüncüyü paylaşan insanlar bir **siyasi parti** kurabilirler. Vatandaşlar, bu siyasi partilerden birine üye olabilirler. Ülkemizde Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ilk kurulan parti Halk Fırkası'dır. Fırka parti anlamına gelir. Cumhuriyetin ilanından sonra partinin adı **Cumhuriyet Halk Partisi** olmuştur.

Siyasi partiler, anayasa ve ilgili kanun hükümlerine uygun olarak faaliyetlerini sürdürürler. Siyasi partilerin hepsi, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü kabul eder. İnsan haklarına saygılıdır. Millet egemenliğini esas alır. Demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine bağlıdır.

Demokrasilerde hükümeti kurma görevi, genellikle seçimler sonucunda en çok milletvekilliği kazanan partiye verilir. Hükümeti kuran partiye **iktidar partisi** denir. Diğer siyasi partiler ise **muhalefet partileri** olarak adlandırılır. Siyasi partiler, demokrasinin vazgeçilmez unsurlarındandır. Eğer bir parti tek başına iktidar olamazsa başka partilerle anlaşarak iktidar olur. Bu birleşmeye "**koalisyon**" adı verilir.

Seçimler

- Seçimler; anayasada belirtildiği gibi, serbest, eşit, tek dereceli, genel oy esaslarına göre yapılır.
- Seçmen oyunu kendisi kullanır.
- Oy gizli verilir.
- Oyların sayımı dökümü ve tutanaklara geçirilmesi açık olarak, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.
- Seçimlere katılmak vatandaşların hem hakkı hem görevidir.
- 18 yaşını dolduran her Türk vatandaşı, seçme ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir.
- Ülkemizde milletvekili ve muhtar olma yaşı 25, cumhurbaşkanı seçilme yaşı 40'tır.
- Ülkemizde; silâh altında bulunan er ve erbaşlar, askeri öğrenciler, hükümlüler oy kullanamazlar.

Not: Demokrasi devlet yönetiminde egemenlik haklarının halka ait olduğu düşüncesine dayanan bir siyasal sistemdir. Herhangi bir yönetim biçimine demokrasi sıfatının eklenmesiyle o yönetim biçimi demokrasi olmaz.

Bir toplumda demokrasinin var olduğunun kanıtları

- 1) Hâkimiyetin asıl sahibi halktır.
- 2) Kişi hak ve özgürlüklerine yer verilir.

- 3) Herkes tek ve eşit oy hakkına sahiptir.
- 4) Toplum içinde yaşayan insanlar eşit haklara sahiptir.
- 5) Yönetenler halk tarafından belli aralıklarla yapılan seçimler sonucunda göreve gelir.
- 6) Azınlıkta kalanların haklarına saygılı bir çoğunluk yönetimi sağlanır

OKUL MECLİSLERİ PROJESİ

❖ 13 Ocak 2004 tarihinde TBMM ve Milli Eğitim Bakanlığı arasında, öğrencilerde demokrasi bilincinin oluşmasını sağlamak ve demokrasiyi yaşatabilmek amacıyla imzalanan bir protokol uyarınca **Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi** hayata geçirilmiştir.

Projenin Amacı

❖ Projenin başlangıçta çocuklarımıza, *daha sonra* da demokratik hayatımıza kazandıracığı dört temel amacı belirtilmiştir.

Bunlar;

- ❖ Yerleşik bir demokrasi kültürü ve *bilincinin* oluşturulması,
- ❖ Hoşgörü, çoğulculuk, farklılıklara rağmen *insanların* huzur ve barış içerisinde bir arada yaşabileceği, tartışma ortamını bilen, düşünen, sorgulayan, analiz ve sentez yapma kabiliyeti olan bireylerin, büyük Atatürk'ün "Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür" olarak nitelediği cumhuriyet vatandaşlarının yetiştirilmesi,
- ❖ Kültürünü özümsemiş, ayakları kendi ülkesinin toprağına basan, ancak dünyaya ve milletlerarası değerlere açık nesillerin yetiştirilmesi,
- ❖ Seçme, seçilme ve oy kullanma kültürünün kazandırılmasıdır.

KONU 2: DEMOKRASİ TARİHİNE YOLCULUK

KAVRAMLAR

Kronoloji: Zaman bilimi

Meşrutiyet: Hükümdarlıkla yönetilen bir ülkede hükümdarın başkanlığı altında parlamento yönetimine dayanan hükümet biçimi. Osmanlı Devleti'nde 1876 Anayasasıyla başlayan ve 1918 Mondros Mütarekesine kadar süren, I. ve II. Meşrutiyet dönemi adlarıyla anılan süre.

Kurultay: Bir kuruluşun, gündemindeki sorunları, temel konuları konuşmak ve yeni kurullar seçmek üzere belli sürelerle veya gerektiğinde yaptığı genel toplantı, kongre

Demokrasi sözcüğü Yunancadan gelir. Eski Yunancada "demos" halk, "kratos" iktidar ya da egemenlik anlamında kullanılırdı. Buna göre, demokrasi halkın

egemenliğini ifade eder. Demokrasinin ilk ortaya çıktığı ülke eski Yunanistan'dır.

Demokrasinin günümüze kadar gelişmesini etkileyen önemli unsurlar şunlardır:

M.Ö. 450: Atina'da **Aristo, Eflatun ve Sokrates** gibi düşünürlerin düşünce olarak katkıda buldukları bir çeşit yönetim sistemi, siyasi tarihteki yerini aldı. "Site" denilen şehir devletlerce yabancılar, kadınlar ve köleler site halkının dışında kabul ediliyordu. Oy kullanabilmek için öncelikle Atina vatandaşı olmak, 20 yaşını doldurmuş olmak, özgür olmak ve erkek olmak şartı vardı.

375:Roma İmparatorluğunda **yurttaşlık ve insan hakları** kavramı gelişme gösterdi.

1215: İngiltere'de Kral I. John'un imzaladığı **Magna Carta (Büyük özgürlük fermanı)** kralın yetkilerini sınırlarken halka da bazı hak ve özgürlükler tanıyordu. Magna Carta ile kralın sınırsız yetkilerine son verildi. Kimsenin yargılanmadan cezalandırılmayacağı ilkesi getirildi.

1450: Alman Johann Gutenberg modern matbaayı geliştirdi. Matbaanın geliştirilmesiyle birlikte insanlar duygu, düşünce ve bilgilerini birbirleriyle paylaşmaya başladı. Bu da demokratik hak ve talepleri hızlandırdı. Matbaanın geliştirilmesi Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketlerinin başlamasına neden oldu.

1750: Avrupa aydınlanma felsefesiyle anayasal demokrasinin düşünce temelleri atıldı. Montesquieu (Monteskiyo) güçler ayrılığını savunuyordu. Jean Jacques Rousseau (Jan Jak Russo) "özgürlük, eşitlik ve kardeşlik" sloganıyla 1762 - 1763 yıllarında "**Toplumsal Sözleşme**"yi yazdı. John Locke (Con Luk) ise yaşama hakkı, özel mülkiyet hakkı gibi insanların sahip olması gereken belirli özgürlükleri savundu.

1776: Amerikan kolonilerinin ilan ettiği **Virginia Haklar Bildirgesi'nde** yaşam, hürriyet ve mülkiyet haklarıyla beraber mutluluğu arama hakkından söz edildi.

1789: 1789 yılında Fransa halkı krala karşı ayaklandı. Bunun sonucunda **Fransız İnsan Bildirgesi** yayımlandı. Bu bildiri temel insan haklarını "hürriyet, mülkiyet, güvenlik ve zulme direnme" olarak tespit etmektedir. Eşitlik, özgürlük ve adalet düşüncesinin kitleler tarafından telaffuz edildiği ilk siyasal örnektir.

Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, yalnızca Fransızlar için değil, bütün insanlar için geçerli olan bir bildirgedir. Bu yüzden evrensel niteliktedir.

1945: II- Dünya Savaşı'nın sonuçlarını gören devletler sürekli barışın sağlanması için bir araya gelerek **Birleşmiş Milletler** örgütünü kurdu ve 1945 yılında Birleşmiş Milletler Antlaşması imzalandı. t» Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nin 11 Aralık 1946 tarihli ilk oturumunda içinde insan haklarının yer alacağı bir belge hazırlanması amacıyla Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu oluşturuldu. Komisyonunda hazırlanan taslak 10 Aralık 1948 tarihinde genel kurul tarafından **İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi** olarak kabul ve ilan edildi. Bildirge insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı sağlamak ve geliştirmek yolunda atılan ilk adımdır.

1989: Almanya'da bulunan Berlin duvarının yıkılması ve Sovyetler Birliği ile Doğu Avrupa ülkelerinin dağılması bu ülkelerde demokrasinin yayılmasına zemin hazırladı.

1995: İnternet kullanımı yaygınlaştı. İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla dünya üzerinde insanların birbirleriyle iletişimi arttı ve fikirlerin tüm dünyaya daha hızlı bir şekilde yayılması sağlandı.

2000: Dünyadaki 192 ülkeden seçimle iş başına gelen demokratik ülke sayısı 120'ye ulaştı. Bu rakam dünya nüfusunun yaklaşık %60'ına denk gelmektedir.

Demokrasi çeşitleri

Doğrudan doğruya demokrasi: Siyasi kararların, çoğunluk esasına göre, yurttaşların oy çokluğu ile, doğrudan doğruya şehir halkı tarafından alındığı yönetim şekline, doğrudan doğruya demokrasi denir.

Temsili demokrasi: Yurttaşların siyasi haklarını doğrudan doğruya değil de, kendi seçtikleri ve kendilerine karşı sorumlu olan temsilciler yoluyla kullandıkları yönetim şekline temsili demokrasi denir.

Yarı doğrudan demokrasi: Temsili demokrasinin bazı mahzurlarından kurtulmak ve doğrudan demokrasiye yaklaşmak için yarı doğrudan demokrasi sistemine gidilmiştir. Bu demokrasi türü referandum, halkın kanun teklifi ve halkın vetosu gibi yollarla sağlanmaktadır.

Liberal demokrasi: Çoğunluğun meydana getirdiği iktidarın, azınlığın da haklarını (kişisel ve kamu haklarını- söz hürriyeti, din hürriyeti vs.) güvence altına alan ve anayasa hükümleriyle sınırlanmış demokrasi çeşidine "liberal demokrasi" denir. Bunun bir diğer adı da "anayasal demokrasi"dir.

Sosyal veya ekonomik demokrasi: Doğrudan doğruya, temsili liberal demokrasiyi ve bunların öne sürdüğü ilkeleri dikkate almaksızın, toplumsal ve ekonomik farkları azaltma, servet dağılımındaki eşitsizliklerden doğan farkları en azına indirmek gayesini güden demokrasiye, sosyal veya ekonomik demokrasi denir.

Türklerde demokrasi

❖ İlk Türk Devletlerinde monarşi yönetimi vardı. Devlet işleri **KURULTAY** denilen mecliste görüşülür. Son sözü yine hükümdar söylerdi. Hükümdarı Tanrı tarafından seçildiğine inanılırdı. Buna **KUT ANLAYIŞI** denir.

❖ Ayrıca hükümdarı hanımı da devlet işlerinde söz sahibidir. Bu kadına değer verildiğinin bir göstergesidir.

❖ Türklerin İslamiyeti kabulünden sonra yönetimde kurultayın yerini **Divan (Meclis)** almıştır.

❖ **Osmanlı'da batılı anlamda ilk demokrasi hareketi TANZİMAT FERMANI'dır.** (1839). Bu ferman ile padişah ilk kez kendi isteğiyle kendi yetkilerini sınırlandırmış ve halka daha fazla hak tanımıştır.

TANZİMAT FERMANI (1839)

(Fermanın ana maddelerinin kodlaması: **EVRAK**)

- 1- **EŞİTLİK** Kanun önünde herkes eşittir.
- 2- **VERGİ** kişilerin kazancına göre alınacak.
- 3- **RÜŞVET** ve iltimas kaldırılacak.
4. **ASKERLİK** işleri belli bir düzene göre yapılacak.
- 5- **KANUNUN** üstünlüğü kabul edilecek.

Yukarıda bazı maddelerini verdiğimiz Tanzimat Fermanı; padişahın gücünü sınırlandırmıştır ve ilk kez bu ferman ile Osmanlı Devleti hukuk üstünlüğünü kabul etmiştir. Bu durum demokratikleşme yolunda atılmış en önemli adımlardan birisidir. Ancak Osmanlı halkı Tanzimat Fermanı ile yönetimde söz sahibi olamamıştır.

ISLAHAT FERMANI 1856

❖ Avrupalı devletlerin baskısıyla ilan edilen bu ferman, Tanzimat Fermanı'nın genişletilmiş halidir. Bu fermanla azınlıklar, Müslüman halktan daha ayrıcalıklı hale geldiler. Demokratik hareket sayılmasının nedeni bütün Osmanlı halkının can, mal ve namusunun korunması ve kanun önünde eşit sayılmalarıdır. Ama bu fermanla azınlıklar,

❖ Müslüman halktan daha çok haklar elde ettiler.

MEŞRUTİYET DÖNEMLERİ

❖ Osmanlı halkı ilk kez 1876'da II. Abdülhamid döneminde ilân edilen **I. Meşrutiyet** ve **Kanunî Esasi (Anayasa)** ile yönetimde söz sahibi olmuştur ve böylece Osmanlı Devletinin yönetim şekli "**meşruti monarşi**" şeklinde değişmiştir.

❖ Anayasa gereği padişahın yanında halkın seçmiş olduğu vekillerden oluşan **Mebusan Meclisi** oluşturulmuştur.

❖ I.Meşrutiyet'in ömrü fazla uzun sürmemiştir. Meclisteki azınlıkların olumsuz faaliyetleri ve 93 Harbinden dolayı II. Abdülhamit meclisi kapatarak eski yönetim şekline geri dönmüştür.

❖ Ancak 1908 yılında bazı Osmanlı aydınlarının çalışmaları neticesinde tekrar meşrutiyet yönetimine geçilmiştir. II. Meşrutiyet döneminde siyasal partiler kurulmuştur.

❖ **Kanun-i Esasi : İlk Osmanlı anayasasıdır.**

MEŞRUTİYET : PADİŞAH + MECLİS + ANAYASA

❖ **Mebuslar Meclisi** adında halkın seçtiği bir meclis oluşturulmuş ve halk kısmen yönetime katılmaya başlamıştır.

❖ 23 Nisan 1920 tarihinde **TBMM'nin açılması** ile yeni Türk Devleti kurulmuş ve egemenlik millete geçmiştir.

❖ 29 Ekim 1923 tarihinde **Cumhuriyetin ilanı** ile ülkemizin yönetim şeklinin Cumhuriyet olduğu belirlenmiştir. Bu dönemden sonra Türk halkı hak ve özgürlüklerine kavuşmaya başlamıştır.

❖ Cumhuriyetle birlikte Türk kadını da seçme ve seçilme hakkına kavuşmuştur. 1935 yılında yapılan genel seçimlerde 17 kadın MV seçilmiştir. Bu MV birisi öğretmen **MEBRURE GÖNENÇ'** tir.

❖ **1945 yılında ülkemizde çok partili demokratik yaşam başladı. 1946 yılında Türkiye'de ilk kez birden fazla partinin katıldığı seçimler sonucunda çok partili hayata geçildi.**

KONU 3: TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİMİZ

KAVRAMLAR

Anayasa: Bir devletin yönetim biçimini belirten, yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını

gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren temel yasa, kanunuesasi.

Hoşgörü: Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans

Hak: Yasalar söz konusunda olduğunda hak, insanın kendi lehine olan durumu yasal olarak korumasına denir.

Özgürlük: Özgürlük, insanın çevresine ve kendisine zarar vermeksizin istediğini yapabilmesidir

TEMEL HAKLARIMIZ

İnsan hakları, insanların doğuştan sahip olduğu devredilemez, dokunulamaz, vazgeçilemez evrensel nitelikte olan haklardır.

İnsan haklarının temelini, **10 Ocak 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile 4 Kasım 1950 tarihli İnsan Hakları Sözleşmesi** oluşturmuştur. Bu beyanname ve sözleşmede yaşama hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü, ifade özgürlüğüne verilmiştir. Bunlar bizim anayasamızda da yer almaktadır.

Anayasamızın 12. maddesince **kişiliğine bağlı, dokunulamaz, devredilemez, vazgeçilemez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.**" ifadesi yer almaktadır.

Temel haklar bizim anayasamızda da temel hak ve özgürlükler başlığı altında "**Kişi Hakları**", "**Sosyal ve Ekonomik Haklar**", "**Siyasi Haklar**" olarak üç grupta ele alınmıştır.'

Kişi Hakları

1. Yaşama hakkı,
2. Kişi dokunulmazlığı,
3. Kişi hürriyeti ve güvenliği
4. Özel hayatın gizliliği ve korunması
5. Yerleşme ve seyahat hürriyeti
6. Din ve vicdan hürriyeti.
7. Düşünce ve kanaat hürriyeti
8. Bilim ve sanat hürriyeti,
9. Basın ve yayınlara ilgili hürriyetler
10. Toplantı hak ve hürriyeti
11. Mülkiyet hakkı,
12. Hak arama hürriyeti.
13. Temel hak ve hürriyetlerin korunması

Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler

1. Ailenin korunması,
2. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi,
3. Çalışma ile ilgili haklar,
4. Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt
5. Ücrette adalet sağlanması,
6. Sağlık, çevre ve konut hakkı,
7. Gençliğin korunması ve spor hakkı,
8. Sosyal güvenlik hakları,
9. Tüketici hakları,
10. Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korun-

Siyasi Haklar ve Ödevler

1. Türk vatandaşlığı,
2. Seçme, seçilme, siyasi faaliyetlerde bulunma hakları,
3. Kamu hizmetine girme hakkı,
4. Dilekçe hakkı

Yaşama Hakkı

➤ İnsanın en temel hakkı yaşamaktır. Temel hak ve özgürlüklerin uygulanması öncelikle yaşama hakkına

bağlıdır. Herkes bir diğerinin yaşama hakkına saygı göstermelidir.

➤ Yaşama hakkı bütün hakların temelinde olduğu için hiçbir şekilde engellenemez.

Kişi Dokunulmazlığı Hakkı

➤ Kişinin hem beden hem ruh bütünlüğüne, dokunulmamasını ve kimseye işkence yapılamayacağını ifade eder. Bu hak, kişinin yaşamasını ve vücut bütünlüğünü güvence altına almaktadır.

Özel Hayatın Gizliliği

➤ Kişilerin özel yaşamı da devlet tarafından güvence altına alınmıştır. Anayasamızın 20. maddesinde "**Herkes özel yaşamına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.**" ifadesi yer almaktadır.

Konut Dokunulmazlığı

➤ Herkes evinde ailesi ile birlikte rahatsız edilmeden bir yaşam sürme hakkına sahiptir. Anayasamızın 21. maddesinde, "**Kimsenin konutuna dokunulamaz. Kanuna bağlı hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan mercinin emri bulunmadıkça, kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.**" ifadesi yer almaktadır.

Eğitim Hakkı

➤ İnsanların en önemli özelliklerinden birisi de eğitilebilen bir varlık olmasıdır. İnsanın bu özelliğinin geliştirilmesi eğitim hakkının olmasına bağlıdır. Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz.

➤ Anayasamızın 42. maddesinde, "**Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.**" ifadesi yer almaktadır. Eğitim ve öğretim ülkemizde Atatürk İlke ve İlkelerine göre düzenlenir. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Sağlık Hakkı

➤ Sağlık hakkı, insanların temel haklarından biridir. İnsanların sağlıklı yaşayabilmeleri için, öncelikle koruyucu önlemlerin alınması gerekir.

Dilekçe Hakkı

➤ Demokratik bir devletin vatandaşlarına tanıdığı haklardan birisi de dilekçe hakkıdır. Dilekçe hakkı diğer temel haklar gibi anayasa ile güvence altına alınmıştır. Vatandaşlar herhangi bir şekilde hakları ihlal edildiğinde devletin ilgili kurumlarına dilekçe ile başvurabilir.

Seçme ve Seçilme Hakkı

➤ Seçme, seçilme ve siyasi parti faaliyetlerinde bulunmak demokrasinin en önemli hak ve hürriyetlerindedir. Bu hak ve hürriyetler kanunla düzenlenmiştir.

Düşünce, Kanaat ve İfade Özgürlüğü

➤ Düşünce ve bir konuda karar verebilme insana özgü özelliklerin başında gelir. İnsanın geliştirilebilmesi ve kişilik kazanabilmesi için özgürce düşünebilmesi gerekir.

➤ Demokrasi ile düşünce ve kanaat özgürlüğü arasında sıkı bir ilişki vardır. Anayasamızın 25. maddesinde, "**Herkes düşünce ve kanaat özgürlüğüne sahiptir.**" ifadesi yer almaktadır.

Basın ve Yayın Özgürlüğü

➤ Basın özgürlüğü, insanların görüşlerini gazete, kitap, dergi ve televizyon gibi araçlarla topluma duyurabilmesini ifade eder. Basın özgürlüğü insanların okul dışında da eğitilmesine imkân sağlar.

Din ve Vicdan Özgürlüğü

➤ Din ve vicdan özgürlüğü kişinin istediği bir dine inanmasını ve ibadetlerini serbestçe yapabilmesini kapsar. Demokratik devletlerde serbestçe kullanılırken baskıcı yönetimlerde ise bu özgürlüğün kullanılması zor olur.

Haberleşme Özgürlüğü

➤ Haberleşme özgürlüğü kişilerin yakınları, özel veya devlet kuruluşları ile çeşitli yollarla haberleşmesini ifade eder. Kişilerin haberleşmesinde gizlilik esastır. Hiç kimsenin telefonları dinlenemez. Ancak devlet, suçun önlenmesi veya ortaya çıkarılması amacıyla yetkili kurumlarıyla telefonları dinleyebilir.

Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü

➤ Yerleşme ve seyahat özgürlüğü kişinin istediği yerde oturmasını veya seyahat edebilmesini kapsar. Anayasamızın 23. maddesinde, "**Herkes, yerleşme ve seyahat özgürlüğüne sahiptir.**" ifadesi yer almaktadır.

Toplantı Hak ve Özgürlüğü

➤ Bu özgürlük kişilerin toplu halde düşüncelerini açıklamasını ifade eder. Düşünce özgürlüğünün devamı olan bu özgürlük dernek kurma özgürlüğünü de kapsar. ➤ Bu demokratik hakkın kullanılmasında diğer kişilerin hak ve özgürlüklerine zarar verilmemesi gerekir.

Bilim ve Sanat Özgürlüğü

➤ Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme hakkına sahiptir. Demokratik devlet, bilim alanında çalışanları teşvik eder. Sanatçıyı korur. Bilimsel çalışmaları teşvik eder.

➤ Atatürk bu konuyla ilgili olarak, "**Efendiler, hepiniz milletvekili olabilirsiniz, hatta cumhurbaşkanı olabilirsiniz, fakat bir sanatçı olamazsınız.**" demiştir.

TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİMİZİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- 1- Doğumla başlar, ölümle biter.
- 2- Evrenseldir. Dünya'nın her yerinde geçerlidir.
- 3- Dokunulamaz, devredilemez ve vazgeçilemez özellikler taşırlar.
- 4- Tamamı bir bütündür. Bir tanesi bile olmazsa veya kullanılmazsa diğerleri bir işe yaramaz.
- 5- Yaşama hakkımızın dışındaki diğer tüm haklar sıkıyönetim, savaş, bulaşıcı hastalıklar, nüfus sayımları gibi insan hayatının söz konusu olduğu olağanüstü durumlarda sınırlandırılabilir. Normal durumlarda hakların sınırlandırılması asla söz konusu olamaz.
- 6- Başkalarının hak ve özgürlüklerinin başladığı yerde bizim hak ve özgürlüklerimiz biter.
- 7- Her devlet düzenlediği anayasa ve yasalarla İnsan haklarını güvence altına almak zorundadır.
- 8- Bütün haklar uluslar arası belgeler ve kuruluşlar tarafından da koruma altına alınırlar.

Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması

➤ Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması ancak kanunla yapılabilir.
➤ Devlet temel hak ve hürriyetleri ancak belli bir ölçüde sınırlayabilir.

Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılmaması

Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmayacağı durumlar şunlardır:

- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak için kullanılamaz.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığı tehlikeye düşürecek şekilde kullanılamaz.
- Temel hak ve hürriyetleri yok etmek için kullanılamaz.
- Devletin kişi veya zümre tarafından yönetilmesi, sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde hâkimiyet kurması veya din, dil, ırk mezhep ayrımı yapmak için kullanılamaz.

Temel hak ve hürriyetlerin bazı durumlarda durdurulduğu görülür. Anayasamızın 15.maddesinde bu durum bazı şartlara bağlanmıştır. **Bu şartlar;**

- ❖ Savaş hâli,
- ❖ Seferberlik hâli,
- ❖ Sıkıyönetim hâli
- ❖ Olağanüstü hâldir.

Ancak temel hak ve hürriyetlerin bazı durumlarda kısmen veya tamamen durdurulması durumunda bile kimsenin yaşama hakkına, din, vicdan ve düşünce özgürlüğüne dokunulamaz.

KONU 4: BELGELERİN DİLİ

KAVRAMLAR

Bildirge (Beyanname): Bir kimsenin resmî bir kuruluşa herhangi bir durumu bildirmek için verdiği çizelge, bildirge

Sözleşme: Hukuki sonuç doğurmak amacıyla iki veya daha çok kişinin, kuruluşun karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla gerçekleşen işlem, bağit, akit, mukavele, kontrat

İnsan haklarının geçmişten günümüze kadar olan gelişimi çeşitli belge ve yasalardan öğreniyoruz.

İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi, tek tek bireylerin kendi haklarına sahip olma bilincinde olmaları ve başkalarının haklarına saygı göstermeleriyle mümkündür.

İnsanlar, bugün sahip oldukları haklarını çok uzun uğraşlar sonucu elde etmişlerdir.

İnsan haklarını güvence altına alan belge ve yasaları inceleyelim.

1. **HAMMURABİ KANUNLARI (MÖ 1795-1750)**

İlk anayasa Babil Kralı Hammurabi tarafından MÖ 1795 - 1750 de ilan edilmiştir.

Bütün ağır suçların ölümle cezalandırıldığı bu kanunlar kısasa kısas esasına dayanmaktadır.

Hammurabi, Babil küçük bir şehir devleti iken tahta çıktı ve devleti bir imparatorluğa dönüştürdü. Kendi adıyla bilinen yasalar çıkardı. Bu yasalar, Hammurabi'nin hükümdarlığının son yıllarındaki 282 davayla ilgili kararları kapsar.

Kararlar evlenme, boşanma, ticaret, ceza gibi toplumsal adalet kurallarını içerir. Hammurabi Yasaları kendinden sonraki toplumları etkiledi ve örnek oldu. Bu

nedenle demokrasinin gelişim sürecinde önemli bir belgedir.

Babil Yasaları'na göre:

- 1) Bir kimse, bir diğerini esir eder, onu köle ilan eder fakat bunu kanıtlayamazsa o zaman esir eden Kişi ölümle cezalandırılır.
- 2) Bir kimse büyüklerinin huzurunda bir suç iddia eder ve yaptığı suçlamayı kanıtlayamazsa iddia ettiği büyük bir suç İse ölümle cezalandırılır.
- 3) Yalan şahitlik yapan kişi ölümle cezalandırılır.
- 4) Bir insan, kendisi ile eşit olan birinin dişini kırarsa onun da dişini kırılır (Dişe diş).
- 5) Ameliyat sırasında hastasını öldüren doktorun eli kesilir.
- 6) Sağlam olmadığı için yıkılarak içindekilerin ölümüne neden olan binanın ustası da öldürülür.
- 7) Bir insan başka bir insanın gözünü çıkarırsa onun da gözü çıkarılır (Göze göz).

Her ne kadar bu yaptırımlar günümüzde geçerli evrensel hukuk ilkelerine uygun olmasa da Hammurabi Kanunları'nda yer alan pek çok ilke bazı açılardan insan haklarına önem vermesiyle dikkat çekmektedir.

2. VEDA HUTBESİ (632)

İnsan hakları meselesi Hz. Muhammed'in önemle üzerinde durduğu bir konudur. Batı'da kabul görmüş evrensel değerler, insan haklarına ilişkin hükümler asırlar önce Hz. Muhammed tarafından dünyaya ilan edildi. Bu konuda Veda Hutbesi'nin önemi büyüktür.

Veda Hutbesi, Hz. Muhammed'in 23 yılda yaptığı ilahi duyurunun özünü, ana noktalarını vurgulayan tarihî konuşmanın adıdır. Bu tarihî hitap iç içe geçmiş ve gittikçe genişleyen dairelerden oluşur. Merkez dairede kişi yer alır. Kişinin yer aldığı bu merkezî daireyi aile ve bütün insanlığın bulunduğu daireler kuşatır.

Veda Hutbesi'ndeki maddelerden bazıları şunlardır:

- İnsanların canları, malları ve ırzları kutsaldır.
- Kan davaları tamamen kaldırılmıştır.
- Hiç kimse diğerinden üstün değildir.
- Kimseye haksızlık yapmayın, boyun da eğmeyin.
- Kimse başkasının suçundan dolayı sorumlu tutulamaz.

3. MAGNA CARTA (1215)

1215 yılında imzalanan Magna Carta İngiltere kralı John ile soylular arasındaki karşılıklı yetki ve görevleri belirledi ve böylece kralın sonsuz yetkilerini sınırladı.

Magna Carta, vatandaşların hakları ve özgürlükleri açısından önemli kurallar getirerek, hukukun üstünlüğü ilkesinin birçok ülkede yerleşmesini sağladı.

Dünya üzerinde ilk kez kralın yetkilerini sınırlandıran belgedir.

Magna Carta'da maddelerden bazıları şunlardır:

- ❖ Kral yasalara uygun olarak verilmiş bir hüküm olmadan kimseyi tutuklayamaz, hapsedemez, mallarına el koyamaz, sürgüne gönderemez, kötü muamelede bulunamaz.
- ❖ Kral, kanuni bir hüküm olmadan toprakları, şatoları, hakları ve özgürlükleri ellerinden alınmış kişilere tüm bunları iade edecektir.
- ❖ Özgür bir kişi işlediği küçük bir suç için buna uygun bir para cezasına çarptırılacaktır. Ağır bir suç işlemezse

yaşamına son vermemek şartıyla suça uygun bir ceza verilecektir.

- ❖ Kimseye karşı hak ve adaleti yerine getirmekten kaçınılamaz ve adalet geciktirilemez.

Magna Carta, vatandaşların hakları ve özgürlükleri açısından çok önemli kurallar getirmiş olup, hukukun üstünlüğü ilkesinin birçok ülkede yerleşmesine neden olmuştur.

4. AMERİKAN BAĞIMSIZLIK BİLDİRGESİ (1776)

İngiltere'den ayrılmak ve bağımsız olmak isteyen Amerika kıtasındaki 13 İngiliz kolonisinin temsilcileri filedelfiya kongresinde toplandılar. Kongrede kolonilerin anayasa hazırlamaları ve devlet kurmaları tavsiye edildi.

İlk anayasa 12 haziran 1776'da Virginia'da hazırlandı. Böylece Virginia İnsan Hakları Bildirgesi ortaya çıktı.

1776'dan itibaren İngiliz kolonileri bu bildirgeyi örnek alarak İngiltere'den ayrılmaya başladılar.

5. FRANSIZ İNSAN VE YURTTAŞ HAKLARI BİLDİRGESİ (1789)

1789 yılında Fransa'da çıkan ihtilal sonucunda mutlak krallıkların yıkılabileceği görüldü. Fransa 28 Ağustos 1789 tarihinde Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ni ilan etti. Demokrasi Batı uygarlığının vazgeçilmez unsurlarından biri oldu. Eşitlik, özgürlük, adalet, anayasal yönetim ve milliyetçilik gibi ilkeler önce Avrupa'ya sonra da dünyaya yayıldı.

Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ndeki maddelerden bazıları şunlardır:

- ❖ Hiç kimse inançlarından dolayı rahatsız edilemez.
- ❖ Düşünce ve ifade özgürlüğü garanti altındadır.
- ❖ Hiç kimse yasaların gösterdiği durumlar dışında suçlanamaz ve tutuklanamaz.
- ❖ Keyfi emirler verilmesini isteyenler ve bu emirleri yerine getirenler cezalandırılır. Suçlu olduğu ispat edilene kadar herkes masumdur.
- ❖ İnsanlar özgür ve eşit değerdedir ve öyle de kalırlar.
- ❖ Hak ve özgürlüklerin sınırı yasalardır. Özgürlük bir başkasına zarar vermeden her şeyi yapabilme gücüdür.
- ❖ Kral dahil kimse halktan kaynaklanmayan iktidarı kullanamaz.
- ❖ Tüm yurttaşlar bizzat veya temsilcileri aracılığıyla yasaların yapılmasına katkıda bulunma hakkına sahiptir.

6. KANUNÎ SULTAN SÜLEYMAN'IN KANUNLARI (1520 -1566)

I. Süleyman (Kanunî Sultan Süleyman) Osmanlı Devleti'ne Yükselme Dönemi'nde hükümdarlık yaptı. En uzun süre hükümdarlık yapan padişah'tır. Hazırladığı kanunlarla dünyada ün yapan I. Süleyman'a "**Kanunî**" unvanı verildi.

Kanunlarda yer alan maddelerden bazıları şunlardır:

- Bir kimse bir başkasıyla kavga edip birbirinin sakalını yolsalar, ikisi de kınanır. Zenginse yirmi, fakirse on akçe alınır. Eğer birbirlerinin yakalarını yırtarsalar her ikisi de cezalandırılır.

- Bir kimse adam öldürürse kısas uygulanır (Adamı öldüren de öldürülür).
- Bir kişi diğer kişinin kasten gözünü çıkarsa ya da dişini kırırsa kısas uygulanır.
- Bir yerde kalan kişinin malı çalınırsa hırsız oradakiler bulmalıdır. Eğer bulamazlar ise o kişinin zararını karşılamak zorundadırlar

7. KANUN-İ ESASİ (1876)

İlk Türk ve Osmanlı anayasasıdır

Osmanlı Devleti'nde 23 Aralık 1876'de I. Meşrutiyet ilan edilerek Türk tarihinin ilk anayasal özelliğini taşıyan Kanun-i Esasi kabul edildi. Böylece halk ilk defa padişahın yanında yönetime ortak oldu. Seçme, seçilme ve temsil hakkını kullandı. Kişi hakları anayasanın güven-cesi altına alındı.

Kanun-i Esasi'deki maddelerden bazıları şunlardır:

- Osmanlı sınırlarındaki herkes kişisel hürriyete sahiptir. Hiç kimse başkalarının hürriyetine zarar veremez.
- Bir kanuna dayalı olmadığı sürece hiç kimseden vergi ve buna benzer paralar alınamaz.
- İşkence ve her türlü eziyet kesinlikle ve tamamen yasaktır.
- Mahkemeler her türlü müdahaleden uzaktır.
- Osmanlı sınırları içerisindeki herkes özel mülkiyet sınırları içindeki her türlü saldırıdan korunmuştur.
- Kanunda olmayan bir sebepten dolayı kimsenin özel mülküne zorla girilemez.

8. İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ (1948)

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, İnsan haklarının uluslararası alanda korunmasını amaçlayan bir çalışmadır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi hazırlanması 2. Dünya Savaşı'ndan sonra hızlandırılmıştır.

24 Ekim 1945 tarihinde BM (Birleşmiş Milletler) kurulmuştur. BM bünyesinde kurulan İnsan Hakları Komisyonu'nun çalışmaları sonucunda 10 Aralık 1948 tarihinde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi kabul edilmiştir.

Türkiye 27 Mayıs 1949 yılında imzalamıştır.

İnsan Hakları Beyannamesi'ndeki maddelerden bazıları şu şekilde sıralanmıştır:

- ❖ Her kişinin yaşama hakkı, kanun koruması altındadır.
- ❖ Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza ya da işleme uğratılamaz.
- ❖ Hiç kimse köle veya kul olarak tutulamaz.
- ❖ Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ya da zorla çalışmaya bağlı tutulamaz.
- ❖ Herkesin özgürlük ve güvenlik hakkı vardır.
- ❖ Yasal yöntemler dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.
- ❖ Herkes özel ve aile yaşamına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.
- ❖ Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Ancak bu özgürlük kamu güvenliğinin ve düzeninin, genel sağlığın, genel ahlakın ya da başkalarının hak ve

özgürlüklerinin korunması için kanunda ön görülen zorunlu olan önlemlerle sınırlanabilir.

❖

9. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ (1950)

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kurulması ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin kabul edilmesinden sonra demokratik ilkeleri benimseyen Batı Avrupa ülkeleri 5 Mayıs 1949 tarihinde Avrupa Konseyi'ni kurdular. Avrupa Konseyi insan haklarının korunmasında etkili olan ilk bölgesel kuruluşur.

Bu sözleşme Avrupa Konseyine üye ülkeler tarafından 4 Kasım 1950 de imzalanmıştır.

Türkiye u belgeyi 10 Mart 1954 imzalamıştır.

Sözleşmenin amacı insan haklarının korunması ve geliştirilmesidir. Sözleşmeyle birlikte insan hakları uluslararası alanda güvence altına alınmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki maddelerden bazıları şunlardır:

- Bütün insanlar hürriyet, haysiyet ve şeref bakımından eşittirler.
- Herkes ırk, renk, cins, din, dil gibi açılardan herhangi bir fark gözetmeksizin bu bildiriye hürriyetlerden yararlanır.
- Yaşamak, hürriyet ve kişi emniyeti her ferdin hakkıdır.
- Hiç kimse kölelik ya da kulluk altında bulundurulamaz.
- Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ve haysiyet kırıcı cezalara tabi tutulamaz.
- Herkes hukuki kişiliğinin tanınması hakkına sahiptir.
- Kanun önünde herkes eşittir.
- Hiç kimse keyfi olarak tutulamaz, alıkonulamaz ve sürülemez.

KONU 5: DÜNDEN BUGÜNE TÜRK KADINI

KAVRAMLAR

Cumhuriyet: Millet, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimi

Değişim: Bir zaman dilimi içindeki değişikliklerin bütünü

- Orta Asya Türk devletlerinde kadının saygın bir yeri vardı. Kadın ve erkek eşit haklara sahipti. Aile tek eşli evlilik esasına dayanır, çocuklar üzerinde baba kadar anne de etkili olurdu. Kağanın eşine hatun (katun) denirdi. Hatun devlet idaresinde söz sahibiydi. Kurultaya katılır ve yabancı elçileri kabul ederdi.
- Zamanla kadınların Türk toplumundaki konumları değişti. Kadınlar uzun bir süre toplum ve çalışma hayatının dışında kaldılar.
- Ama sosyal hayattan tamamen çekilmediler. Ve insanların yararlanabileceği eserler meydana getirdiler.

Örneğin;

**İstanbul'da Mihrişah valide sultanın yaptırdığı sıbyan mektebi.

**Hürrem sultanın yaptırdığı çifte hamam

**Edirne'de gülbahar hatunun yaptırdığı cami

**Manisa'da hafsa sultanın yaptırdığı

şifahane(hastane)

Osmanlıda kadınları eğitimi ile ilgili çalışmalardan bazıları şunlardır:

1. 1843 tıbbiye mektebinde kadınlar ebelik eğitimi almaya başladı
2. 1859 kız rüştiyeleri açıldı. İlk rüştiye İstanbul'da açıldı.
3. 1869 kadınlar için ilk kez kadın dergisi olan terakki mukadderat (Kadınların yükselişi) dergisi çıkarıldı.
4. 1869 kızların eğitimine yasal zorunluluk getirildi.
5. 1870 kız öğretmen okulu darül muallimat açıldı.
6. 1913 de kadınlar ilk kez devlet memuru oldu.

Türk kadını bugünkü sahip olduğu hakların birçoğuna Atatürk döneminde kavuşmuştur

- Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra, 1924 yılında **Tevhid-i Tedrisat Kanunu** (Öğretim Birliği Yasası) kabul edilerek eğitimde birlik sağlandı. Bu yasayla eğitimi sadece dinsel anlayışla sürdüren medreseler kapatıldı. Kız ve erkek öğrenciler aynı sınıflarda eğitim görmeye başladı.
- Daha sonra **1926 yılında Medeni Kanun** yürürlüğe konularak Türk kadınına yeni haklar sağlandı. toplumsal alanda kadın - erkek eşitliği sağlandı. Tek eşle evlilik, miras hakkı, boşanma hakkı, mahkeme önünde eşitlik ve çalışma hayatında eşitlik gibi hakları medeni kanunla elde etmiştir.
- Ülkemizde seçme ve seçilme hakkı yalnız erkeklerle özgü iken kadınlar Atatürk'ün sayesinde ilk kez *****(B)** 1930 yılında belediye seçimlerinde oy kullanma, *****(M)** 1933 yılında muhtarlık seçimlerine katılma, *****(V)** 1934 yılında da seçme ve seçilme hakkına kavuştu.

Bunun sonucu olarak da 1935 yılında yapılan seçimlerde 17 kadın milletvekili olarak meclise girdi.

NOT: Türk kadınları, birçok Avrupa ülkesindeki kadınlardan daha önce siyasi haklar kazanmıştır.

- 1985 yılında **Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi** Türkiye'de yürürlüğe girdi.
- Ülkemizde kadın haklarının korunmasına yönelik resmî ve sivil toplum kuruluşları faaliyet göstermektedir.
- Medeni Kanun'da 2002 yılında yapılan değişikliklerle, Türk kadınının sahip olduğu haklar genişletildi.

Buna göre,

- "Ailenin reisi kocadır." hükmü kaldırılacak,
- Kadınlar, kızlık soyadını kullanabilecek.
- Onur kırıcı davranış boşanma nedeni sayılabilecekti.

Atatürk, "Türkiye Cumhuriyeti'nde kadın, Türk tarihinde olduğu gibi bugün de en saygın yerde, her şeyin üstünde, yüksek ve şerefli bir varlıktır." diyerek kadına verdiği değeri ifade etmiştir.

Türk kadını da Atatürk'ü haklı çıkarttı ve her alanda Türk erkeğiyle birlikte yerini aldı. Bu kadınlarımızdan bazıları şunlardır:

- **Fatma Aliye** Osmanlı Devleti'nde ilk kadın dergilerinden birinin yazarıdır.
- **Muazzez İlmiye Çiğ** Cumhuriyetin ilk arkeologlarından.
- **Refet Angin** ilk kadın tarih öğretmenlerindedir.
- **Esmâ Nayman** ilk kadın milletvekilidir.
- **Lale Aytaman** ilk kadın validir.
- **Sabiha Gökçen** ilk kadın savaş pilotudur.
- **Safiye Ali** İlk kadın doktordur.

- **Nimet çubukçu** İlk kadın milli eğitim bakanı
- **Türkan Akyol** İlk kadın bakandır.
- **Tansu Çiller** ilk kadın başbakandır.
- **Süreyya Ağaoğlu** ilk kadın avukat
- **Müfide ilhan** ilk kadın belediye başkanı
- **Gül esin** ilk kadın

